

Järnålder vid en gropkeramisk boplats

Förundersökning

Fornlämning Romfartuna 118:1
Romfartuna-Myrby 2:1
Romfartuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län och landskap

Henrik Runeson

Järnålder vid en gropkeramisk boplats

Förundersökning och antikvarisk kontroll

Fornlämning Romfartuna 118:1
Romfartuna-Myrby 2:1
Romfartuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län och landskap

Henrik Runeson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Omslagsfoto: Norra delen av det schaktningsövervakade området i Myrby. Foto: Henrik Runeson

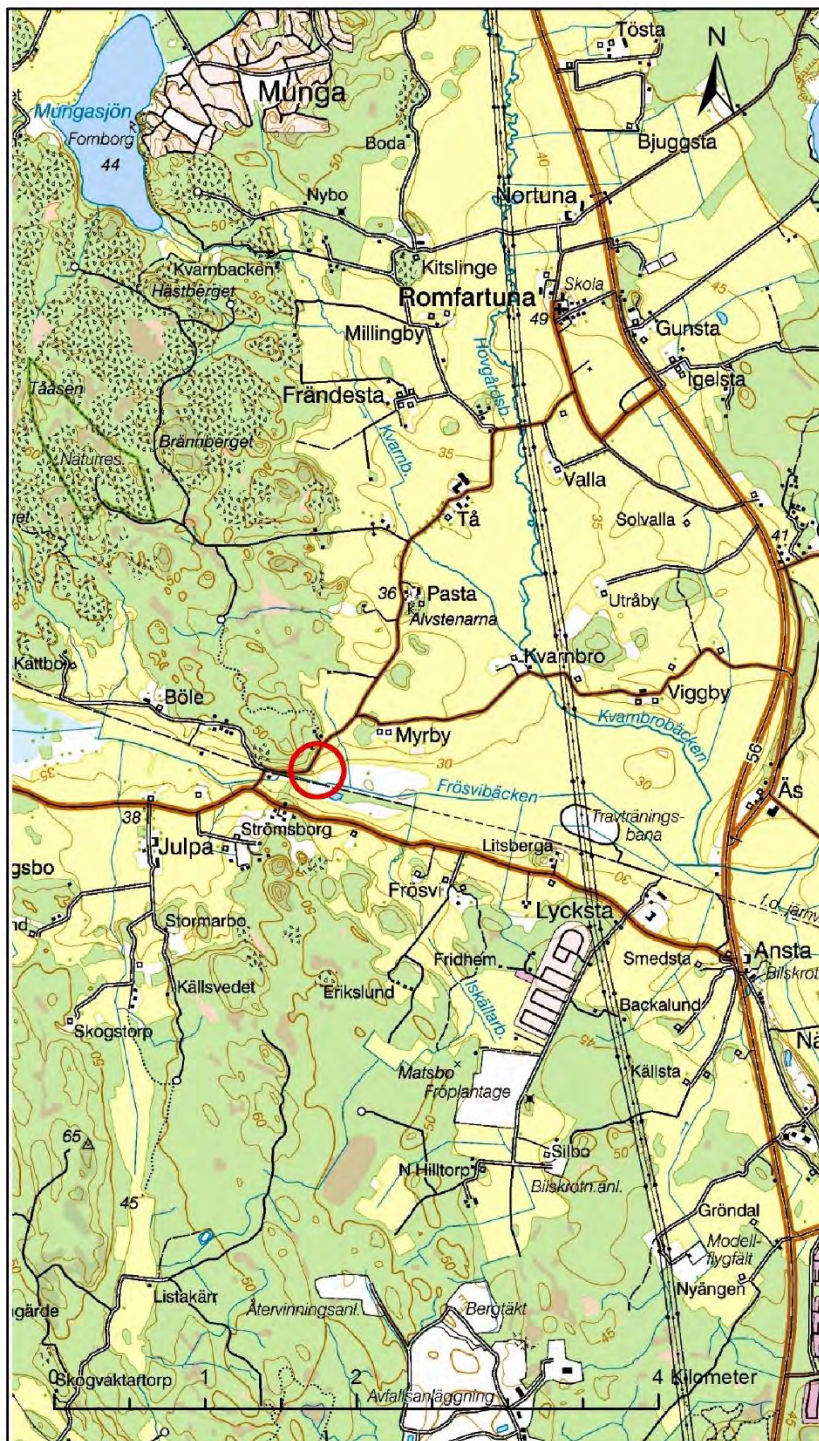
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-513-6

Tryck: Just Nu, Västerås 2016.

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	4
Målsättning.....	4
Topografi och fornlämningsmiljö	4
Genomförande	5
Undersökningsresultat.....	5
Tolkning	8
Referenser.....	9
Otryckta källor.....	9
Litteratur.....	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9
BILAGOR	10
Bilaga 1. Schaktbeskrivning.....	10
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	11
Bilaga 3. Vedartsanalys.....	12
Bilaga 4. ¹⁴ C-analyser	13

Figur 1. Förundersökningsplatsens läge, markerat med en röd ring. Utdrag ur Digitala terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

En förundersökning i avgränsande syfte har gjorts i Myrby, Romfartuna socken. Ärendet rörde en schaktningsövervakning för kabeldragning belägen söder om en sedan länge känd stenåldersboplats tillhörig den gropkeramiska kulturen, Romfartuna 118:1. Schaktet som huvudsakligen var beläget på lägre nivå än boplatsens södra gräns innehöll två anläggningar daterade till äldre järnålder, en härd och en kokgrop, men inga fynd som kunde kopplas till den gropkeramiska boplatsen.

Inledning

Med anledning av nedgrävning av elkabel vid Myrby, ca 1 mil norr om Västerås har Stiftelsen Kulturmiljövård under två dagar i september 2015 utfört en förundersökning i avgränsande syfte. Schaktet var beläget i åker, respektive ängsmark, söder om en mindre asfalsväg vilken i norr och öster gränsar mot en stenåldersboplats, Romfartuna 118:1. Boplatsen, som tillhör den s.k. gropkeramiska kulturen, är inte avgränsad. Därför krävdes enligt länsstyrelsen en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte för att se om fornlämningen skulle komma att beröras av schaktningen. Schaktet som i huvudsak är ca 0,5 meter brett och 0,6 meter djupt, placerades i nära anslutning till en högspänningskabel från år 1984.

Målsättning

Förundersökningens syfte var att ta fram besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningen Romfartuna 118:1 i relation till ledningsschaktet, det vill säga fastställa fornlämningens utbredning inom arbetsområdet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Ledningsschaktet som förundersöktes låg mellan ca 15 och 40 m söder om boplatsens begränsning i FMIS. Huvuddelen av schaktet var beläget i åkermark, varav den mellersta delen gränsar mot moränbunden sydsluttande blandskog. Schaktets södra del låg i fuktigare ängsmark som i söderut övergår till kärrmark.

Den gropkeramiska boplatsen Romfartuna 118:1 ligger i en något blockig sydslutning på nivåer över havet mellan ca 35 och 40 meter. Boplatsens storlek uppskattades vid en provundersökning utförd av Lunds Universitets Historiska Museum år 1971 till 130×30 meter. I ett ”snårskogsområde”, idag dominerat av hasselbuskar, undersöktes fjorton provgropar. Elva av provgroparna innehöll fynd bl.a. dekorerad keramik, ett porfyraavslag med retusch, ett fragment av en slipsten, en knacksten, 12 bitar slagen flinta och 36 kvartsavslag. Dessutom påträffades brända ben, varav ett av människa (Welinder 1975).

Myrbyboplatsen ligger ca 3 km väster om den betydande gropkeramiska boplatsen vid Äs. Denna lokal, belägen på Badelundaåsen, undersöktes i slutet på 1960-talet (Löfstrand 1974). I regionen, ca 12 km åt öster, ligger dessutom den till relativt sen mellaneneolitikum daterade gropkeramiska lokalen vid Bollbacken i Tortuna socken. Här påträffades vid en arkeologisk undersökning flera hyddkonstruktioner, varav en tolkades som kult- eller dödshus (Arthursson 1996).

Den relativt rikliga förekomsten av fynd från provundersökningen tyder på att den nu aktuella boplatsen åtminstone vad gäller fyndmängd är omfattande. Boplatsen är troligen frekvent utnyttjad och kan ha spelat en viktig roll i området under mellaneneolitikum. Fynden av brända människoben tyder också på att platsen haft ett komplext utnyttjande.

I övrigt finns i närheten av det nu aktuella förundersökningsområdet ett flertal färdvägar (exempelvis färdvägssystemet Romfartuna 122:1 vari ingår fyra hålvägar) samt järnålderslämningar i form av enstaka ensamliggande stensättningar som Romfartuna 195:1.

Genomförande

En arkeolog medverkade vid ordinarie schaktning för bredbandskabeln. Totalt bevakades 229 löpmeter i anslutning till den gropkeramiska boplatsen. Då schaktet uppskattas ha varit 0,5 m brett innebär det en övervakad yta på ca 125 m².

Förundersökningen skedde med grävmaskin genom att jorden skiktvis grävdes till en antingen steril eller kulturpåverkad nivå. Delar av de framschaktade ytorna grovrensades med fyllhammare i syfte att lokalisera anläggningar, fynd eller kulturlager. Enstaka ytor med anläggningar finrensades med skärslev. Anläggningar som påträffades undersöktes, beskrevs och fotograferades. Schaktet, anläggningar och fynd mättes in med GNSS GPS och mätningarna fördes in i det digitala dokumentationsprogrammet Intrasis.

Ur påträffade anläggningar togs kolprover vilka lämnades till vedartsanalys och därefter till Ångströmlaboratoriet för ¹⁴C-analys (Se bilagorna 3 och 4).

Undersökningsresultat

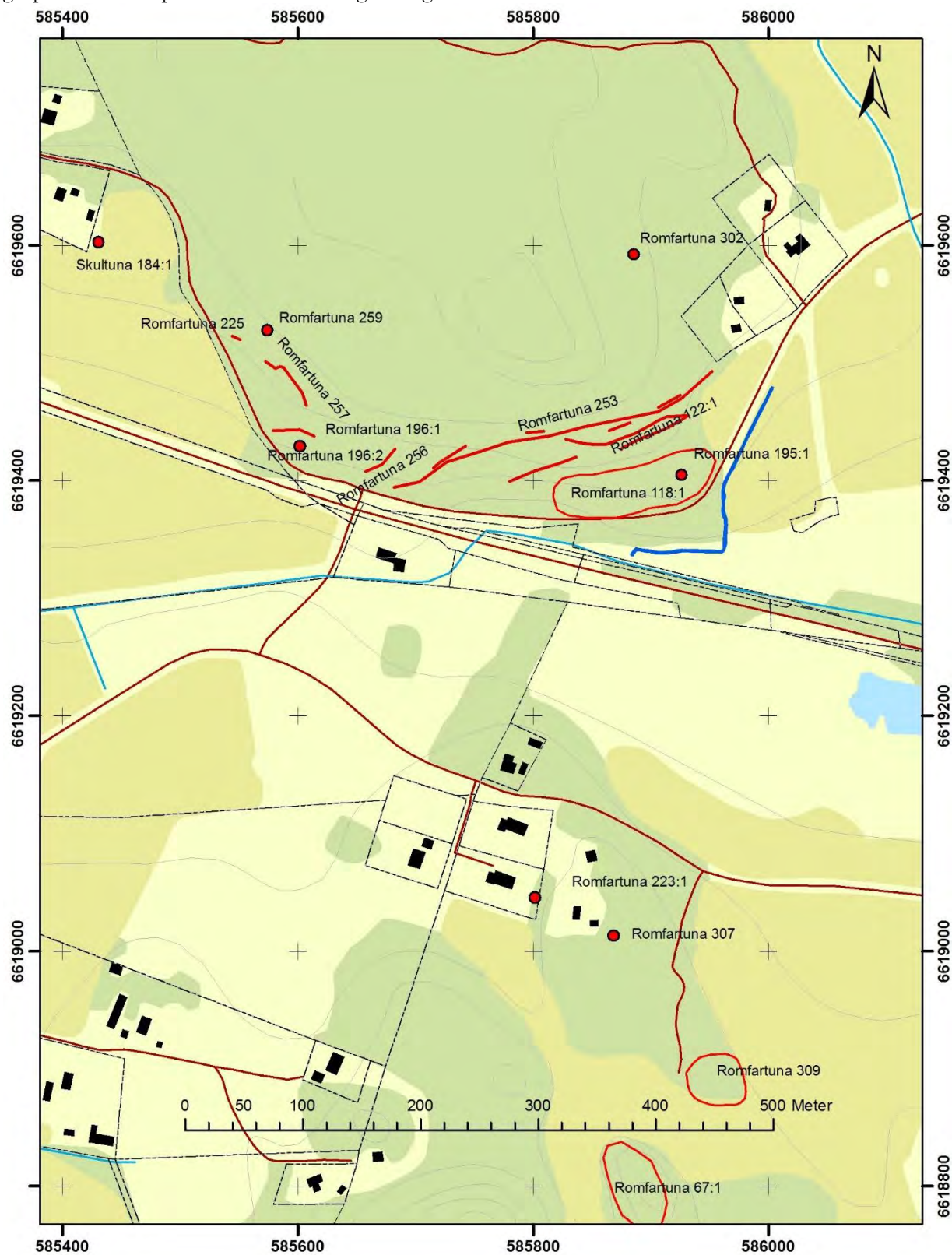
Det 229 meter långa schaktet drogs från sydväst och norrut där en snårig lövskog i sumpig mark möter något torrare ängsmark. Schaktet löpte därefter mot öster och gränsade i norr mot sydsluttande skogbevuxen moränmark. Därefter vek schaktet av mot norr och in mot kanten av åkermark med ett moränparti i öster för att slutligen löpa österut längs södra kanten av en mindre asfaltsväg.

I schaktets mellersta del, där åkermark i öster möter det moränbundna skogspartiet, framkom två anläggningar: en härd (A211) och en kokgrop (A221). Endast delar av anläggningarna låg i schaktet, så deras fullständiga storlek är inte känd, men härden är minst 0,9 m stor och 0,1 m djup medan kokgropen åtminstone är 0,8 m stor och 0,25 m djup. Kolprover togs i båda kontexterna. I kolprovet från härden fanns fyra små fragment av bränt ben, totalt med en vikt av 0,14 gram. De brända benen kom att användas till ¹⁴C-analys.

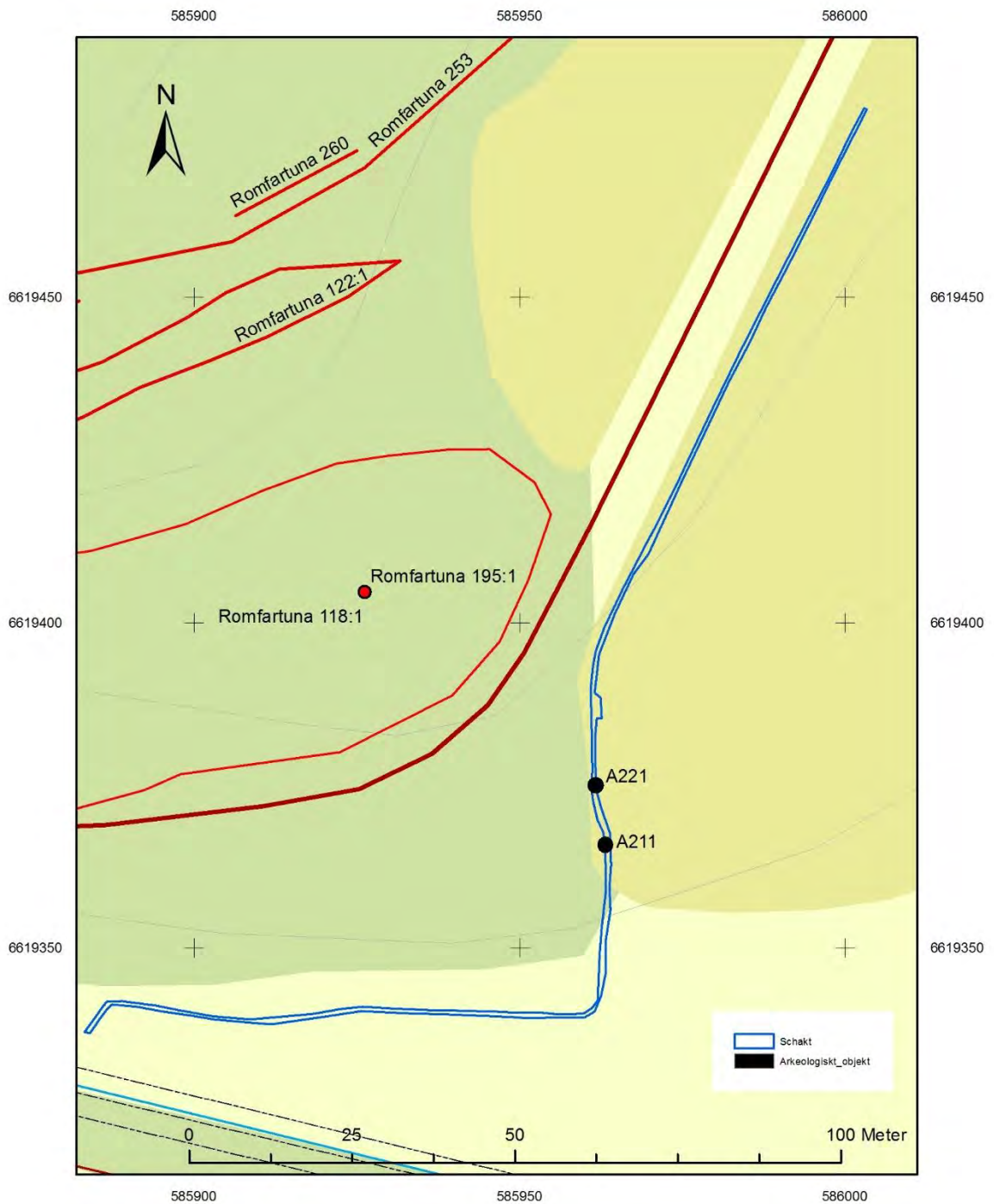
Kokgropen och härden kan mycket väl vara samtida, ¹⁴C-dateringarna kan tolkas så att båda anläggningarna härrör från tiden kring år 0, alltså i skiftet mellan förromersk och romersk järnålder (se bilaga 3). Med tanke på ¹⁴C-dateringarna i respektive anläggningar och deras karaktär kan det säkert sägas att de inte hör samman med den gropkeramiska boplatsen Romfartuna 118:1. Om kokgropen och härden hör till en större boplats eller snarare visar på ett extensivt utnyttjande är svårt att säga. Att det i härden påträffades små fragment av bränt ben samt det faktum att anläggningarna ligger relativt nära varandra skulle kunna tyda på att det rör sig om verksamheter kopplade till en boplats.

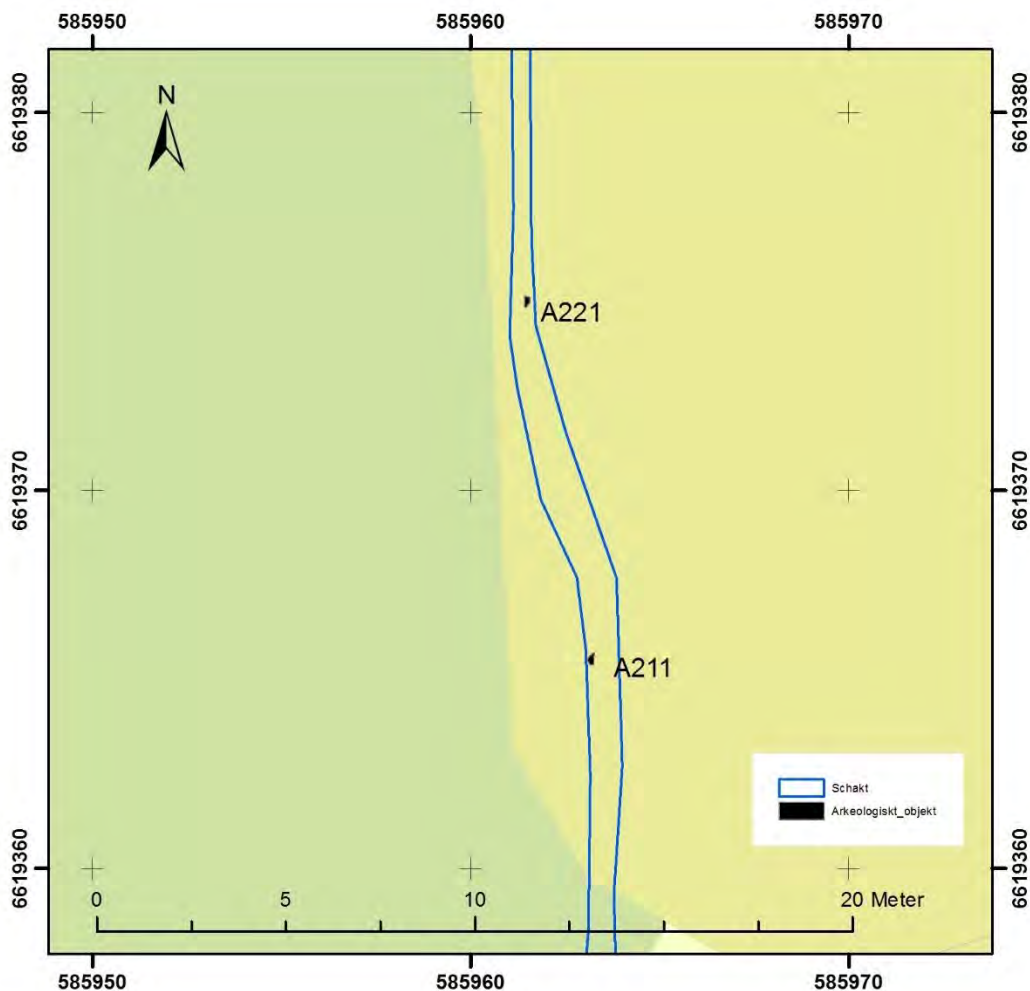
Inga fynd av stenålderskaraktär framkom i schaktet, vilket bör innebära att den grockeramiska boplatsen inte sträcker sig så långt söder- eller västerut.

Figur 2. Området kring förundersökningsområdet med fornlämningar och kulturbistoriska lämningar. Utdrag ur Digitala fastighetskartan. Förundersökningens ledningsschakt är markerat med en mörkt blå linje. Skala 1:5 000.

Figur 3. Schaktet som övervakades under förundersökningen samt de anläggningar som påträffades. Utdrag ur Digitala fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Figur 4. Detalj av det övervakade schaktet samt de anläggningar som påträffades. Utdrag ur Digitala fastighetskartan. Skala 1:200.

Utvärdering och tolkning

Förundersökningens syfte var att se om det gick att avgränsa den gropkeramiska boplatsen Romfartuna 118:1 i relation till ledningsschaktet. Inga fynd eller anläggningar kopplade till den gropkeramiska lokalen påträffades dock i det övervakade ledningsschaktet. Detta tyder starkt på att den gropkeramiska boplatsen inte sträcker så långt söderut som till det för denna förundersökning aktuella arbetsområdet.

De till skiftet förromersk- och romersk järnålder daterade anläggningarna: en kokgrop och en hård, utgör sannolikt spår efter verksamheter i anslutning till en järnåldersboplats, vars uträkning är okänd.

Referenser

Otryckta källor

Welinder, S. 1975. Myrby. Romfartuna socken. Västmanland. Rapport över mindre provgrävning inom skogsområde enligt bifogade plan. ATA 2115/76.

Litteratur

Arthursson, M. 1996. Bollbacken – en sen gropkeramisk boplatz och ett gravfält från äldre järnålder. Västmanland, Tortuna sn, Raä 258. I: Artursson, M. (Red). Rapport från Arkeologikonsult AB nr 16. Upplands Väsby.

Löfstrand, L. 1974. Yngre stenålderns kustboplatser. Undersökningarna vid Äs och den gropkeramiska kulturens kronologi och ekologi. Archaeological Studies. Uppsala University Institute of North European Archaeology 1. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM15080
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3459-15, 2015-08-27.
<i>Undersökningsperiod:</i>	2015-09-15-- 09-16
<i>Exploateringsyta:</i>	Ca 120 m ²
<i>Personal:</i>	Henrik Runeson (arkeolog, projektledare)
<i>Belägenhet:</i>	Romfartuna-Myrby 2:1, Romfartuna socken, Västerås kommun, Västmanlands län och landskap
<i>Ekonomisk karta:</i>	11G4i Romfartuna SV
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF99TM
<i>Koordinater:</i>	x 6619350, y 585950
<i>Höjdsystem:</i>	RH2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS GNSS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	6 stycken digitala fotografier förvaras hos <i>Västmanlands länsmuseum.</i>
<i>Fynd:</i>	0,14 gram brända ben använda vid ¹⁴ C-analys

BILAGOR

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

S236. 229 m långt och 0,6 m brett. Djupet varierar mellan 0,6 och 0,75 m.

Den södra delen av schaktet som huvudsakligen löper i Ö–V riktning är belägen i fuktig ängsmark gränsande mot lövskogsbevuxen sankmark. När schaktet viker av i nordlig riktning och mot högre nivåer ligger det i åkerkant gränsande mot en moränhöjd.

Beskrivning från SV:

Schaktet ansluter till äldre schakt med kablar. Under 6 m löper schaktet i NNÖ-riktning för att därefter gå i Ö–V riktning. Marken består under grästorven av mellanbrun sumpig mylla, 0,4–0,6 m djup och följd av gråbrun lera. Schaktet fortsätter 74 m från V till Ö innan det viker av mot N. Lagren är dock identiska med de tidigare beskrivna. 15 m efter att schaktet svängt norrut vidtar i åkermarken torrare mylla mot den leriga siltiga botten. Här finns också enstaka stenar, 0,1–0,3 m stora, och enstaka block.

Fr.o.m. 18,5 m norr om svängen vidtar åkerkant. Resten av schaktet ligger i kanten av en stor åker.

Ca 26,5 m från svängen ligger en hård (A211) vilken upptäcktes mot botten av ploglagret.

Kring 30–33,5 från svängen finns ett stenigt och blockigt parti, med enstaka block av 1,5 m:s storlek. På ca 35,5–36,5 m ligger en kokgrop (A221). Längs kanten mot moränhöjden finns ytterligare partier med sten och block.

Schaktet löper sedan i åkerns norra kant längs med en mindre asfaltväg. Ploglagret är här ca 0,30 m tjockt och följs av gråbrun, stenfri, siltig lera.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A211. Hård, minst 0,9 m stor och ca 0,10 m djup. + 31,89 m ö.h.

Påträffades på ca 0,3 m:s djup direkt under ploglagret. I SV överlagras anläggningen av en större sten, 0,3×0,3 m stor. Anläggningen består av en ca 0,05—0,10 m tjock sotig lins med kol. Enstaka sten kan vara skärvsten. Härden grävdes igenom och syntes tydligt i schaktets V-profil. Ett kolprov togs. Provet visade sig dock inte innehålla någon träkol, däremot ett fragment bränt ben av däggdjur vilket användes för ¹⁴C-datering. Provet daterades till 350 f. Kr–130 e. Kr. kal 2 sigma (se bilaga 4).

Figur 5. Härden A 211 i ledningsschaktets västra profil.

A221. Kokgrop, minst 0,8×0,65 m stor och 0,25 m dj. +32,66.

Påträffades omedelbart under ploglagret i ljusbrun lerig silt. I anläggningen fanns enstaka skärvsten 0,1—0,2 m stora samt 0,1—0,3 m stora obrända stenar. Fyllningen bestod av sotig silt med kolinslag. Ett kolprov togs varvid det vid vedartsanalys bestämdes det till björk. Provet daterades till 50 f. Kr–80 e. Kr. kal 2 sigma (se bilaga 4).

Figur 6. Kokgropen A 221 i ledningsschaktets östra profil.

Bilaga 3. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1565

2015-10-08

Vedartsanalyser på material från Västmanland, Romfartuna-Myrby 2:1

Uppdragsgivare: Henrik Runeson/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar två kolprov från antikvarisk kontroll av en yta i närheten av en boplats.

Dateringen förväntas hamna i bronsålder-järnålder.

Prov 230 innehåller inget analyserbart träkol. Provet innehåller däremot brända ben och oidentifierat förkolnat organiskt material i liten mängd. Provet bör gå att datera.

Prov 231 innehåller kol från björk och bör ge en tillförlitlig datering.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
211	230	Härd	1,3g	Inget analyserbart	-	-	Brända ben
221	231	Kokgrop	2,5g	1,9g 3 bitar	Björk 3 bitar	Björk 52mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråklös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har näverna haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskva vedprover.

Bilaga 4. ¹⁴C-analyser

Lab. nr	Prov nr	Anl. nr	Anläggningstyp	Material och kontext	¹⁴ C-ålder BP	δ ¹³ C ‰ PDB	Kalibrerad ålder 1 sigma	Kalibrerad ålder 2 sigma
Ua-52413	PK230	A211	Härd	Bränt ben (däggdjur)	2061±90	-26,5	200 f. Kr–30 e.Kr.	360–270 f. Kr, 260 f. Kr–130 e.Kr.
Ua-54414	PK231	A221	Kokgrop	Träkol (björk)	1986±30	-25,2	40 f. Kr–55 e. Kr	50 f. Kr–80 e.Kr.

Kalibreringar enl. Stuiver, Long & Kra 1993.

